

Әдебиятлар

1. Уразимова Т.В., Надырова А. Эстетическое воспитание основа формирования личности. // Научные исследования 2017, №1 (12). Россия, -Москва: -С. 68-69.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақола ҳозирги давр мактабгача ёшдаги болаларнинг эстетик, ижодкорлик қобилиятини тарбиялаш масалаларига бағишланган. Ўқитишни ташаббускорлик асосида амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга, чунки ўқитиш ва ривожлантириш харақатчанлик сифатига эга ва у ўқитувчиларни ўқитишнинг сифатига боғлиқ.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается вопросам эстетического, духовно-творческого воспитания современных детей дошкольного возраста. Так как в современном обществе возросло внимание к проблеме формирования всесторонне развитой, духовно богатой и креативной личности, личность человека, его духовный и моральный облик формируются, прежде всего, в процессе воспитания.

SUMMARY

The article is dedicated to the issues of aesthetic, spiritual-creative education of children of the preschool age. Since attention increased in modern society to the problem of the shaping all-round developed, spiritually rich and creative personality, the personality, his spiritual and moral look are formed, first of all, in the process of the education.

**БЎЛАЖАК ТАРИХ ЎҚИТУВЧИЛАРИДА ИЖОДИЙ ФИКРЛАШНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ КОМПОНЕНТЛАРИ**

Р.Б.Ярматов – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори

Жиззак давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: дунёкараш, маънавият, ўзлиқни англаш, иқтидор, қобилият, қузатувчанлик, замонавий билим, инсон омили.

Ключевые слова: мировоззрение, духовность, самооценка, талант, способность, наблюдение, современные знания, человеческий фактор.

Key words: worldview, spirituality, self-esteem, talent, abilities, observation, modern knowledge, human factor.

Дунё мамлакатлари тарихидан маълумки, жамиятнинг ижтимоий-сиёсий, иқтисодий ва маънавий куч-қудрати, жаҳон ҳамжамиятидаги ўрни олий ва ўрта махсус таълим тизимининг мукамаллиги ва самарадорлиги билан бевосита боғлиқ. Жадал ривожланиш ва таракқиётни танлаган ҳар бир давлат, энг аввало, ёш авлодни комил ва ҳар жиҳатдан етук инсонлар қилиб тарбиялашга ургу беради.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев илгари сурган Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг ижтимоий соҳа ривожига доир тегишли йўналишда таълим тизимини ривожлантириш устувор вазифалар сифатида белгиланган. Жумладан, унда жисмонан соғлом, руҳсан ва ақлан ривожланган, мустақил фикрлайдиган, Ватанга содиқ, катъий ҳаётий нуқтаи назарга эга ёшларни тарбиялаш ва уларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш муҳим масала сифатида белгиланган [1].

Дарҳақиқат, ҳар қайси замонавий давлатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши биринчи навбатда илмий-техникавий таракқиётга, бу соҳадаги илғор ўзгаришлар эса, аввало, мутахассис кадрлар ижодий қобилиятлари даражасига боғлиқ.

Таълимнинг замонавий глобаллашув ва ахборотлашув шароитида ривожланиши ва такомиллашувини, инновацияларнинг турли шакллари тадқиқ этмасдан, бугунги кунда мутахасссини нимага ва қандай тайёрлашга доир бир қатор ёндашув ва муносабатларни тамойиллар асосида кўриб чиқмасдан амалга ошириш мумкин эмас [4]. Шу билан баргаликда, олий мактаб педагогик таркиби жадал ривожланаётган инновацион таълим тизими, биринчи навбатда, ижодий қобилиятлар, ижод потенциалли, ўз-ўзини ижодий ривожлантириш, ижодий индивидуаллик ва креативлик талабларига жавоб бериш муаммосига катта эътибор қаратиш лозим.

Шу нуқтаи назардан олиб қараганда, умумтаълим мактабларида тарих фанини ўқитишни ривожлантиришнинг замонавий ҳолати ва истикболлари бўлажак тарих ўқитувчисини тайёрлашга янгича ёндашувларни ишлаб чиқишни талаб этади.

Зеро, бугунги кунда тарихчилар ўтмишни ўрганишга кўпроқ фанлараро алоқадорлик нуқтаи назаридан ёндашмоқдалар. О.М.Медушевская “Фанлараро алоқадорлик шароитларида гуманитар таълимнинг профессионаллиги” ишида қуйидагича таъкидлайди: “Фанлараро алоқадорлик тарихчилар ва бошқа гуманитар, ахборот, табиий илмий фанлар вакиллари ўртасидаги ўзаро фаол муносабатлар

мазмунини – ҳақиқатга айланди ва келгусида янада кенг тарқалиш истикболларига эгадир”.

Юқорида айтилганлардан келиб чиқиб, тарих фанида, шунингдек замонавий тарих таълимининг структураси ва мазмунини янги берган сезиларли ўзгаришлар туфайли бўлажак тарих ўқитувчиларини касбий тайёрлашга ёндашувларни қайта кўриб чиқиш зарурати мавжуд. Жумладан, педагогика олий таълим муассасаси тарих факультети талабалари билан ўқув-илмий-тадқиқот ишининг структураси ва мазмунини ўзгартиришлар киритиш йўли билан уни ташкил этишга ёндашувларни такомиллаштириш зарур.

Прогностик хусусиятга эга бўлган ва жамият ривожланиши тенденциялари, шунингдек, тарих фани ўқитувчиси мутахассислигига талабаларни назарда тутган педагогика олий таълим муассасасида тадқиқот иши доирасида ҳар бир талабани илмий ижодга жалб этиш комплекс тизимларини лойиҳалаштириш ва амалга ошириш соҳасига педагогик вазифаларни ечишга кўпгина ёндашувларни қайта кўриб чиқиш лозим.

Чунончи, замонавий тарих ўқитувчиси фаол илмий тадқиқот ва методик фаолиятга тайёр бўлиши, ўзи тадқиқотчи бўлиши ва ўқувчиларнинг тадқиқотчилик фаолиятларини лойиҳалаштиришни билиши зарур ва бунинг учун олий таълим муассасасида яна қуйидагилар зарур:

- ўзида илмий адабиётлар билан мунтазам танишиш эҳтиёжини тарбиялаш;
- ижодий тафаккур қобилиятини тарбиялаш;
- турли хил илмий ишларни бажариш кўникмаларини ҳосил қилиш;
- фан ривожланиши тенденцияларини ҳисобга олган ҳолда оқилона ва узоқни кўзловчи қарорлар қабул қилиш санъатини ўрганиш ва х.к.лар.

Шахснинг ижодкорлик имкониятларини тадқиқ этишга бўлган ижтимоий буюртма креативлик муаммосининг алоҳида муҳимлигини белгилайди. Шахсий ижодкорликнинг динамик (ривожланиб, ўсиб боровчи) таснифланиши креативлик ва унинг асосий қирраларида акс этади. Ўнлаб илмий ижодкорликнинг у ёки бу қирраларига турлича ёндашиб, ҳар хил даражада қамраб олинаётганлигига қарамасдан, ҳозиргача на муаммонинг ўзига ва на унга тааллуқли бўлган амалий саволларга нисбатан ягона тўхтам мавжуд эмас [2].

Креативлик – лотинча атама бўлиб, “ижод” ёки “йўқ нарсадан яратиш” каби маъноларни англатади. Кўпчилик “ижодкорлик” ва “креативлик” тушунчаларини синоним деб ўйлашади, бу албатта

нотўғри. Ижодкорлик жараёни муаллифининг илҳомланишига, унинг қобилиятига, анъаналарига асосланади.

Креативлик жараёни ҳақида гапирадиган бўлсак, азалий тушунчаларнинг борлиги, ниманидир нима учун, ким учун ва қандай яратиш ва айнан нимани яратиш унинг асосий ташкил этувчи прагматик элементи ҳисобланади [4].

Креативлик фаолиятда намоён бўлади ва шаклланади, яъни ўқув соҳаларни ўрганиш жараёнида талабалар фаолиятини мақсадга мувофиқ ташкил этиш орқали ижодий қобилиятларини шакллантиришга эришиш мумкин.

Бўлажак тарих ўқитувчиларининг креативлигини ривожлантиришнинг асосий компонентларига:

-мотивацион – ижодий фаолиятга миллий муносабатда бўлиш, қизиқишлари, мотивларини ижодий фаолиятга йўналтириш;

-мазмунли – билим ва кўникмаларни, умуминсоний, касбий ва махсус характердаги компетенцияларни қамраб олади;

-фаолиятли – ҳаракат усуллари қамраб олади, фикрлашга оид мантикий жараён шунингдек, амалий фаолият усуллари;

Таҳлиллар кўрсатишича, ўқув-тарбиявий жараён доирасида талабаларда ижодий қобилиятлар ва кўникмаларнинг шаклланиши умумий методологиясига етарли эътибор қаратилмайди, бўлажак мутахассиснинг тадқиқотчилик компонентлиги юзага келишига ёрдам берувчи шароитлар яратилмаган. Олий таълим муассасаси педагогик амалиётида қўлланиладиган талабаларни илмий ижодга жалб этиш методи ва унга асосланган таълим олувчиларнинг ижодий

меҳнатларини ташкил этиш ишлари замонавий талаблар ва жамият эҳтиёжлари билан зиддиятли муносабатларга эга.

Ўтказилган таҳлил кўпгина талабаларда (67%) қуйидаги кўникмалар илмий тадқиқотлар ўтказиш кўникмаси, турли тарихий жараёнларни моделлаштириш кўникмаси, динлараро алоқаларни ўрнатиш ва уларни тарихий жараёнлар ҳамда ҳодисаларни ўрганиш учун қўллаш кўникмаси, тарих фанининг долзарб масалалари бўйича илмий маърузалар, рефератлар, мақолалар, маълумотларни ишлаб чиқиш кўникмаси, педагогик амалиёт вақтида таълим олувчиларнинг тадқиқотчилик фаолиятини ташкил этиш кўникмаси етарлича шаклланган.

Хулоса қилиб айтганда, талабалар ижодий фаоллигини орттириш учун ўқитувчи, аввало, ўзининг асосий креативлигини намоён қилиши лозим [3].

Педагог таълим олувчиларда хотира, тафаккур, ақлоқ ва муносабатларда ривожлантирилган зарурий ўзгаришларни юзага чиқариш учун шароит яратиши ва уни амалга ошириш қобилиятига эга бўлиш, ижодий шахс сифатида намоён бўлиши ва ўз фаолияти билан уларга ўрнатилган бўлиши зарур.

Бўлажак тарих ўқитувчиларини ижодий ривожлантириш шароитлари, методларини танлаш ва дарсларни лойihalаштириш педагогдан юқори касбий маҳорат, ижодий изланиш ҳамда кўп вақт талаб этади. Бу ижодий изланишлар натижасида олий ўқув юртининг битирувчилари келажакда республикамиз таракқиётига ҳисса қўшадиган, касбий тўсиқлар ва муаммоларни ижодий фикрлаш даражасида олган билимларига таянган ҳолда ҳал этадиган етук муассасалар бўлиб етишишга замин хозирлайди.

Адабиётлар

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони. -Т.: / “Халқ сўзи”, 2017 йил 8 февраль.
- 2.Мавлонова Р., Раҳмонкулова Н. Бошланғич таълимда педагогика, инновация, интеграция. Ўқув қўлланма. -Т.: “Ғ.Ғулом” номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи. 2013. 270-б.
- 3.Информационно-коммуникационные технологии в образовании и профессиональной деятельности: Курс лекций: Учеб.пособие // А.Н.Сергеев, А.В.Сергеева, П.Н.Медведев, Д.В.Малий. Тула: Изд-во Гул.гос.пед.ун-та им.Л.Н.Толстого, 2014.
4. “Халқ таълими”, 2017 йил 5-сон. 45-б.

РЕЗЮМЕ

Мақолада бўлажак тарих фани ўқитувчиси ўқувчилар онгида тарихий манба ва адабиётлар билан ишлаш кўникмасини шакллантириш ҳамда ўқувчиларда қўшимча адабиёт ва манбалардан фойдалана олиш, тарихий-бадний асарлар, оммавий ахборот воситаларида берилаётган маълумотларга тарих фанидан олган билимлари асосида муносабат билдира олиш компетенцияларини шакллантириш каби масалалар ёритиб берилган.

РЕЗЮМЕ

В статье учат будущего учителя истории развивать у студентов способность работать с историческими источниками и литературой, а также предоставлять студентам доступ к дополнительной литературе и ресурсам, историческим и художественным произведениям и способность общаться со средствами массовой информации на основе их знаний истории.

SUMMARY

The article teaches a future history teacher to develop students' ability to work with historical sources and literature, and to provide students with access to additional literature and resources, to historical and artistic works, and the ability to communicate to the media on the basis of their knowledge of history.

TARIXIY-MOLIYAVIY RAMZLARNI NAMOIYISH ETISH ORQALI FIZIKA MASHG'ULOTLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH

B.Ya.Yavidov - fizika-matematika fanlari doktori

M.R.Otajonova – talaba

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch soʻzlar: fizika, oʻqitish metodikasi, tarixiy va moliyaviy ramzlar.

Ключевые слова: физика, методика преподавания, исторические и финансовые символы.

Key words: Physics, teaching methods, historical and financial symbols.

Keyingi ikki yil ichida mamlakatimiz taʼlim tizimida tarixiy islohotlar olib borilmoqda. Islohotlarni dasturiy shaklda va izchillik bilan amalga oshirish maqsadida Harakatlar strategiyasi qabul qilingan [1:25]. Oʻzbekiston Respublikasi Davlat taʼlim standartlariga muvofiq har bir fan mutaxassislar va vakolatga ega kengashlar muhokamasidan oʻtib tavsiya etilgan hamda vakolatga ega taʼlim boshqaruvi muassasasi tomonidan tasdiqlangan oʻquv dasturi, oʻquv rejasi va ishchi reja asosida, ilgʻor

pedagogik metodlarni hamda zamonaviy axborot-loqa texnologiyalarni qoʻllagan holda oʻqitilishi nazarda tutilgan. Rejaga muvofiq dars oʻtishda esa fanning xususiyatlarini inobatga olish, har bir mavzuni tushuntirishda mavzuga doir alohida oʻqitish metodikasi tanlash lozimligi alohida muhim, va har doimgidan-da dolzarb, masala ekanligi koʻpchilik pedagoglar tomonidan tan olingan. Ammo, shunday umumiy, anʼanaviy va ammoviy tarzda qoʻllaniladigan metod ham borki, u